

POETICS UNDER MARIANA MARIN'S SIGNATURE

Angelica Stoica, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Our study is focused on the analysis of two poems written by the author (The Cloak of a Love Poem- 1986 and The Mutilation of the Artist in Youth -1999), published in different periods of her life, illustrating the artist's condition reported to the communist and the democratic régime. The interpretative parallel concentrates on the neo-expressionist author's programmatic representations, starting with the studies of some theoreticians and critics preoccupied with the concept of ars poetica (Jorge Luis Borges, Nicolae Balotă).

Keywords: *Poetics, neo-expressionism, the deconstruction of convention, existentialism, narrativeness*

Mariana Marin, poetă optzecistă, este comentată de critică, mai ales după moartea ei timpurie, dar necomentată încă de istoricii literari care s-au ocupat de această promoție literară. Prin direcțiile trasate de către teoreticieni și critici, poeta este prezentă la Mircea Cărtărescu ca „neoexpresionistă”¹; Georgeta Adam o consideră postmodernistă prin faptul că poemele sale resping stilul înalt, abstract, impersonal, specific modernismului, optând pentru o lirică biografică, comunicativă, realistă. După Nicolae Manolescu, este optzecista „atipică”², iar Marin Mincu, operând o încadrare paradigmatică, conchide că poeta face parte din „generația textualistă.”³ Poezia „cotidianului” constituie punctul de plecare și pentru o lectură existențialistă, consideră Alexandru Mușina⁴, încadrând-o pe Mariana Marin conform acestui criteriu poetic. Din punctul de vedere al structurii sale lirice, Radu G. Țeposu⁵ distinge la lunedista Mariana Marin „criza interiorității, patosul sarcastic.” Ion Bogdan Lefter dedică lirica autoarei poeziei „moraliste”.⁶ Nu sunt suficiente mărturisiri ale poetei care să-i dezvăluie nemijlocit crezul poetic. Intențiile programatice pot fi deduse mai ales din poemele ce s-ar putea constitui în *ars poetica* prin concepția autoarei despre lume și viziunea ei personală despre creație.

Studiul nostru își propune analiza a două poeme ale poetei, din volume publicate în perioade diferite ale vieții, care să ilustreze condiția artistei, a cărei viziune este reflectată prin raportare la regimul concentraționar (*Mantaua unui poem de dragoste*)⁷, dar trecută și prin

¹Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010.

²Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești,

³Marin Mincu, *Textualism și autenticitate (Eseu despre textul poetic, III)*, Editura Pontica, Constanța, 1993.

⁴Alexandru Mușina, *Antologia poeziei generației '80*, Editura Aula, ed. a II-a, Brașov, 2002. Noua paradigmă poetică, pe care o deschide generația '80 o constituie răsturnarea relației dintre poet și limbaj. Pentru poezii optzeciști, „poezia exprimă, comunică o realitate (textul poetic nu mai e o finalitate, ci un mijoc), iar persoana poetului devine sistemul de referință, instanța ordonatoare, în locul limbajului sau al transcendenței”. Acest raport este evidențiat de Mușina, prefigurând maniera în care a clasificat poezii.

⁵Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Ed. Eminescu, București, 1993, p. 83-84.

⁶Ion Bogdan Lefter, *FleshBack 1985: Începuturile „noii poezii”*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005.

⁷Mariana Marin, *Aripa secretă-verrsuri*, Editura Cartea Românească, București, 1986, p. 9.

filtrul unei proaspete „democrații” (*Mutilarea artistului în tinerețe*)⁸ Paralela dintre cele două poeme prilejuiește astfel suprapunerea a două etape distincte din viața autoarei.

În primul rând, se poate percepe construcția simetrică a ambelor poeme, alături de caracterul narativ al versurilor. În plus, epicul dezvoltat impune o anumită teatralitate. Pentru aceasta, autoarea dezvoltă o personificare amplă a poeziei în cel de-al doilea poem (*Mutilarea artistului în tinerețe*), poezia fiind alter-ego al poetei: „s-a așezat la masa mea,/ ...și-a aplecat ușurel capul (ciudă copilăroasă!)/ în semn de trecerea timpului,/ a bolborosit printre colțoasele-i falduri.” *Mantaua unui poem de dragoste* este poezia construită pe jocul unui dialog cu sine ca „tine”, prilejuind un discurs nu doar despre poezie, ci despre însăși erotica.

„Ce este poezia pentru poeta Mariana Marin?” Nu a avut o exprimare programatică, iar din fulgurantele apariții publicistice ale poetei nu se pot desprinde soluții teoretice. În poemul care face parte din volumul „Aripa secretă”, poeta definește alegoric poezia, strecurând aluzii culturale ale regimului politic. Celălalt poem, publicat la zece ani de la revoluția din decembrie, concentrează caracterul gnomic al versurilor, amintindu-ne de *Glossa* a lui Eminescu. Urmele lăsate în sufletul poetei de regimul comunist, un fel de „prezență a absenței”, sugestie realizată și prin titlul- „mutilarea artistului”, evidențiază intenția de a reda autenticitatea trăirii. Este poemul care definește în maxime (chiar cu accent romantic) viitorul unui poet damnat.

Eul liric își asumă poezia ca pe o existență totală. Ce limbă vorbește poeta Mariana Marin? Este necesar să amintim ceea ce Călin Teuțișan numește „deconstrucția integratoare a convenției”⁹, încadrând „neoexpresioniștii” angajați în experiența textualizantă, precum Mariana Marin, Marta Petreu și Ion Mureșan. A trecut cumva vremea poeziei „frumoase” cunoscute de veacuri? Postmodernismul i-a erodat atributele? În termeni de artă poetică este *Mantaua unui poem de dragoste* care poate oferi răspunsuri acestor ipoteze. Este un titlu care ne duce cu gândul-prin opoziție- la poezia tradițională născută din pură imaginație, la definiția metaforică pe care o dădea Eminescu poeziei: „strai de purpură și aur peste țărâna cea grea”. Pentru marele romantic, poezia reprezenta frumosul „poleind realitatea hidoasă”. Poemul Marianeii Marin se revendică de la o negare a convenției speciei, exprimată direct: „O manta putrezită pe care poezii o îmbracă/ de atâtea sute de ani,/ - așa îmi par uneori cuvintele la sfârșit de mileniu.” Este exprimată acea ironie corosivă, uneori sarcastică, ce ne duce cu gândul la acel „rictus amar”, specific romanticilor. Este evidentă atitudinea de frondă și natura polemică a discursului ce consideră limbajul stereotip și uzat.

Al doilea poem (*Mutilarea artistului în tinerețe*) se remarcă, din punct de vedere tematic, prin premoniția sfârșitului. În lipsa unor pârgii coercitive totalitariste, poezia Marianeii Marin sugerează printr-un lirism reflexiv, moralizator, Marea Temă a autoarei: configurarea drumului implacabil către moarte: „O casă nouă,/ un alt mormânt,/ mai aproape de ceasul/ pentru care atât am trudit.” Poeta este într-o permanentă așteptare a trăirii acestei teme, la fel cum Lucian Blaga scria despre „Marea trecere”. Se poate concluziona că Marina Marin și-a anticipat sfârșitul. Mircea Cărtărescu, definește chiar o poetică a „textistenței” (prin care textul este unit cu existența). În acest poem, atmosfera este sceptică, poeta înregistrând la nivelul discursului întâlnirea cu Poezia, o reflectare în oglindă a sinelui. În poemul *Mantaua unui poem de dragoste*, Mariana Marin definește condiția limbajului poetic și al creatorului de cuvinte în aceste timpuri moderne, dar într-o manieră a echilibrului, a unui lirism cristalin, chiar poleit cu o suită de metafore ce ne reamintește abilitatea lui Nichita Stănescu de materializare a

⁸Mariana Marin, *Mutilarea artistului în tinerețe*, Editura Muzeul literaturii române, București, 1999, p. 75.

⁹Călin Teuțișan, *Eros și reprezentare. Convenții ale poeziei erotice românești*, pref. De Ion Pop, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

abstractului și dematerializare a concretului. Se poate recepta astfel intenția autoarei de a închina păcii acest volum de versuri (*Aripa secretă*).

În al doilea rând, autoarea concentrează secvențe din realitate, din cotidian și înzestrarea ei o salvează de la a scrie banalități. Pentru aceasta va cultiva aluzia livrescă, sugestia intertextuală, auto-referențialitatea. Poeta lasă impresia, de multe ori, unei oralități al propriului său stil, conjugat de o zicere simplă a unor adevăruri existențiale. De aceea grila de interpretare potrivită poemului său din „Aripa secretă” o considerăm a fi derivată din ideile lui Jorge Luis Borges¹⁰, susținute la conferințe. Poezia din volumul „Aripa secretă” a Marianeii Marin este receptată de critici ca fiind sensibil deliricizată, datorită caracterului narativ al versurilor. Credem că opiniile sunt cam aspre, deoarece autoarea și-a propus să instaureze puțină pace în arena tensionată a unui „război de o sută de ani”. Sunt inserate episoade ale cotidianului, care par la prima vedere banale, dar care pot transmite idei profunde exprimate în cuvinte simple. Versurile propun o experiență care trebuie trăită. Borges consideră că „tocmai asta e poezia”. În același ton, el surprinde simplitatea în versul autentic, care este „mai aproape de omul obișnuit, de omul de pe stradă. Pentru că materialele poeziei sunt cuvintele, iar cuvintele reprezintă ... dialectul vieții.”¹¹ Astfel, în termeni de artă poetică, „Mantaua unui poem de dragoste” contrapune naturii polemice a discursului, imaginea mamei „aplecă amezător deasupra lucrului de mână/ care ne asigură existența”. Este sugerată astfel condiția femeii, a mamei muncitoare, epuizate de efort, trăind într-o societate a stereotipiilor, a automatismelor. Aceste inserări fac parte dintr-un scenariu specific imaginarului optzecist, „pentru care resurecția poeziei e văzută prin formula reîntoarcerii către concretul imediat, către imaginile banalului cotidian.”¹² Din altă perspectivă, poezia este aruncată în derizoriu, comparativ cu meseriile practice ce asigură existența. Poeta este atât de sceptică încât se întreabă dacă nu este cumva utopic să compui poeme la acest sfârșit de mileniu. Această îndoială se reflectă și asupra Cuvântului. „Mantaua” devine motiv al poemului. Nu este însă ținută ostentativă a romanticilor: „pururi tânăr, îmbrăcat în manta-mi/ Ochii mei nălțam visător la Steaua Singurătății” ci mai degrabă celebra manta a lui Gogol. Neoexpresioniștii optzeciști se îndepărtează de modelul clasic. Mantaua (mantia) este un simbol al celui care o poartă. În tradiția celtică, reprezintă „un simbol al metamorfozelor săvârșite printr-un artificiu uman”¹³. Cel care o poartă ia înfățișarea, forma și chipul dorite. Dacă este „putrezită”, sugerează cu atât

¹⁰Jorge Luis Borges, *Arta poetică*, Ediție îngrijită de Călin-Andrei Mihăilescu, traducere de Mihnea Gafița, București: Curtea Veche Publishing, 2002.

Autoironic, Borges pretindea că în propria lui țară (Argentina) era un fel de Omul Invizibil, deși contemporanii lui erau convingși că numele lui era sortit să supraviețuiască timpului. Cele șase confeințe prezente în volumul *Arta poetică* au rămas nepublicate mai bine de treizeci de ani (sub forma inițială a unor benzi magnetice, înregistrate, datorită faptului că autorul lor orbise). Prima conferință, *Șarada poezie*, se ocupa de statutul ontologic al poeziei. *Metafora*, pornește de la modelul lui Leopoldo Lugones și discută felul în care poezii au utilizat de-a lungul secolelor aceleași modele metaforice. În *Cum se spune o poveste*, Borges comentează faptul că epicul este neglijat în lumea modernă; autorul susține prioritatea narațiunii și un punct de vedere oarecum anti-roman. *Muzica din cuvinte și traducerea* este o meditație de virtuozitate asupra traducerii poeziei. *Gândirea și poezia* ilustrează tratarea eseistică a statutului literaturii. *Crezul unui poet* este un text-confesiune în care sunt relevante caracteristicile expunerii orale: cursivitatea, umorul, ezitățile, configurându-se mesajul autorului într-un „testament literar”.

¹¹Op. cit., p. 72.

¹²Călin Teuțișan, *Eros și reprezentare. Convenții ale poeziei erotice românești*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 312.

¹³Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Volumul 2(E-O)*, Editura Artemis, București, p. 268.

mai mult despărțirea de convenție(convenții). Sau poate reprezenta veștmântul poetului damnat, blestemat. Discursul „sacral, oracular”¹⁴ e luat în derâdere.El nu poate caracteriza profilul liric al poetului viiețuind în postmodernitate.

Cu toate acestea, opțiunea pentru poezie(și titlul în ambiguitatea lui promite acest fapt) este definitivă. Nota existențială a liricii sale este cea care salvează poezia, deoarece sub această manta „atât de largă” încât se împiedică „zilnic de dragă în ea”, doar aici îi cresc autoarei „aripi secrete”(aluzie la titlul volumului). Acoperită de mantie, poeta poate fi orice își dorește:se poate retrage în sine sau se poate afilia acestui ev pragmatic care refuză romantismul, gesturi desuete. Ca atare, o formă a dragostei de poezie trebuie căutată în stele carnivore spre care erosul să se înalțe lumii cenușii de alături.„Aici sunt eu pământ bun,iarbă verde, amețitoare, înaltă,// pentru a stelelor fiară întunecată / din lumea cealaltă.”

Altă secvență a realității, cu caracter autobiografic, surprinde spațiul strâmt, sufocant al clipelor de creație:„bucătăria noastră strâmtă”, amintindu-ne de episoadele descriptive ale lui Mircea Cărtărescu legate de aspectul miilor de apartamente, asemănătoare unor cutii de chibrite, monotone și stereotipe(în romanul „Orbitor”).Sunt aluzii care activează tdeea de uniformizare a societății, limitarea gândirii, prezente și în „Mutilarea artistului în tinerețe”.:„Până și poezia/ ...uitase să mai pună sticla de lapte în fața ușii.” Gestul acesta banal, strecurat într-un teren minat al tensiunilor existențiale decupează fulgurant cutume ale regimului comunist(șirul nesfârșit de cozi pentru ulei, pâine, lapte -raționalizate) De aceea, versurile poetei înregistrează cu luciditate schimbările lumii. Alexandru Cistelean surprinde nuanțat faptul că „retorica Marianeii Marin mizează, de obicei, pe enunțul fulgurent, tăios ca un brici, pe o alertă a transcrierii.”¹⁵

Atunci când vorbeau despre un poet sau un „creator”, anticii aveau în minte nu numai „rostitorul unor asemenea note de un înalt lirism, ci și pe cel care spunea o poveste.”¹⁶ Poezia epică reprezintă cea mai veche și poate cea mai curajoasă formă de poezie, conchide Jorges. Narativitatea este una dintre caracteristicile poeziei postmoderne. Și poezia neoexpresionistă are secvențe narative, iar criticii au identificat în volumul „Aripa secretă” a poetei Mariana Marin această particularitate de scriere. Parafrazarea lirică la „Jurnalul Annei Frank” impune „o poveste” emoționantă, reprezintă „mantaua” sub care se ascunde poeta, cu atât mai mult cu cât de acolo îi cresc „aripi secrete”. Epicul îi oferă poetei la început o circumstanță banală , iar apoi scenariul poate degenera în imagini halucinante, angoasante, caricaturale, purtând amprenta tensiunii lăuntrice. Poeta se așază cu „poezia” la aceeași masă și-și împărtășesc temerile, spaimile. Ne istorisește despre fata care se plimbă prin cartier „fericită” că a găsit „expresie și epic”, care a aruncat în lac „un inel de argint”.Borges aprecia că într-o poveste se regăsesc „toate vocile omenirii”¹⁷. Povestea claustrării este concentrată simbolic și în metaforele din cele două titluri:„mantaua”, „mutilarea”. Borges susținea ipoteza că toate narațiunile derivă din câteva modele de bază, constituindu-se în variațiuni ale unei teme fundamentale.Marile narațiuni ale lumii, care stau și acum în picioare, sunt reprezentate prin povestea Troiei, cea a lui Ulise și povestea cu Iisus.Alegând-o pe Anne Frank, se poate sugera de critici că poeta „sabotează” sufletul cititorului, înduioșându-l, deși este irelevantă suspiciunea unei anumite strategii.

Pentru interpretarea artei poetice la Mariana Marin vom zăbovi, pe de altă parte și asupra elementelor neoexpresioniste ale liricii sale, regăsite în poeme. Nu există un manifest al

¹⁴Georgeta Adam, *Imaginarul poeziei feminine.O secțiune de aur*, Editura niculescu, București, 2010, p. 211.

¹⁵ Alexandru Cistelean, „Aripa secretă de Mariana Marin” în *Familia*, nr. 10, octombrie, 1987, p. 3.

¹⁶Jorge Luis Borges, *Arta poetică*, București: Curtea Veche Publishing, 2002, p. 42.

¹⁷ Jorge Luis Borges, *ibidem*.

expresionismului în spațiul românesc, care să poată detalia elementele poeticii sale. Nicolae Balotă¹⁸ evidențiază caracteristici ale acestuia, menite să contureze portretul artistului. Se poate surprinde în poemul Marianeii Marin o alunecare din planul realității observabile către grotesc, „complacere în dezagregare”¹⁹: „Vei mai răsturna zaruri/ și lehamitea te va îmblânzi/ în dulce scorpie parfumată,/ Vei mai atârna de obsesii/...vei mai da ceva de ronțait gurilor rele/precum sexul, alcoolul/ și pisica ruptă-n două din suflet.” În mod paradoxal, textura pesimistă a poetei nu se modifică, deși vremurile au eliminat comunismul. Este sugerat un timp al restriștei, prin hazardul unor zaruri aruncate. Tronează apatia („lehamitea”) unei reprezentări artificiale în lume a talentului: „dulce scorpie parfumată”. Condiția artistului va fi halucinantă, datorită intenției sale de a surprinde realul prin intermediul stărilor etilice. Se face aluzie și la marea temă a autoarei, moartea, prin prezența pisicii negre, care, în multe tradiții simbolizează extincția și întunericul. Această viziune ce ilustrează conștiința poetului în latura ei întunecoasă, tenebroasă, ne reamintește de strămoșii cei mai apropiați ai expresionismului: Baudelaire, Rimbaud, Poe, Whitman.

Pe plan estetic, „expresionismul nu e străin de pesimismul schopenhaurian.”²⁰ Accentele neoromantice sunt puse în lumină în poezia Marianeii Marin. Prin ironia amară și o anumită teatralitate este creionată soarta artistului: „Te vei golâni tot mai mult/ Doar la apusul soarelui / vei începe cu adevărat să trăiești/ printre tufișuri și sperme galinacee/ de refacere a echilibrului psihic.// Va râde lumea de tine/ când în pas cocoșat/ vei debita despre munci și zile/ cu pagina albă.” Această evadare a creatorului de cuvinte, romantică, sugerează că timpul reveriei poetice este cel nocturn. De altfel se surprinde dualitatea ființei: a fi gol, a debita despre munci și zile, pe de o parte, și a trăi plenar, compensatoriu, la căderea nopții. După Bachelard²¹, „animus” și „anima” trăiesc în armonie în ființa umană. Ideea sugerată de titlul volumului, „mutilarea artistului” se regăsește în acel „pas cocoșat”, parcă nepotrivit lumii în care trăiește poetul. Tonalitatea poemului ne reamintește de timbrul eminescian în ipostaza unui comentariu sentențios, gnomic pe marginea condiției artistului în societate: „Va hohoti duhoarea de proastă/ agățată de alții mai proști decât tine/ dar cu șfanț și cu ștaif,/ numit stil câteodată”. Vei mai atârna de obsesii/ cu același scris larg la pungă, /până când frumusețea va zornăi/ și-n casa săracului/ și-n galeria de cârțiță.” Răzbate totodată sarcasmul codului etic al unui om superior, care surprinde același contrast dintre esență și aparență în valorizarea actului artistic. Poleiala acestei lumi („șfanț” și „ștaif”) surprinsă într-o creație pare a fi un stil. Artistul autentic rămâne însă generos, „cu același scris larg la pungă”. Este mesajul poeziei, în ipostaza de personaj, ea fiind așezată la masa poetei, aranjând „cu grijă/ cele două-trei firimituri în somniace de pâine”, aplecându-și capul „în semn de trecerea timpului”. Această întrevvedere la masă, echivalentă unei priviri simetrice se înfiripă într-un cadru ireal: „Atunci s-a întâmplat./ Printre dărâmături și abur proaspăt de ceai/ s-a așezat la masa mea.” Este un artificiu al poetei, evidențiindu-se influența altor curente, iraționaliste. De altfel notele suprarrealiste accentuează teatralitatea versurilor.

Atitudinea de frondă a poetei, nu doar literară, ci și existențială, este exprimată mai cu seamă în „Mantaua unui poem de dragoste”. Mariana Marin se opune poeticii estetizante clasice: „să nu mai întârzi prin cartier fericită/ că am găsit expresie și epic/ ...pe o stradă pavată cu pietre interbelice/ pătrate, negre, lucioase.” Este sugerată și o dimensiune istorică a

¹⁸Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX. Ipoteze românești și străine*, Editura Minerva, București, 1997.

¹⁹Nicolae Balotă, *op. cit.*, p. 339.

²⁰Nicolae Balotă, *ibidem*.

²¹Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*, Traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, Prefață de Mircea Martin, Pitești: Editura Paralela 45, 2005.

raportării la tradiția culturală. Ca ființă, refuză să se înscrie „într-o ordine a banalului și mediocrului burghez”²². Potrivit unei astfel de ierarhii sociale, ar trebui „să devin o elegantăși o <<ea>>, /să uit,/ să părăsesc felul ăsta de a-mi despica firul vieții în patru”. Sunt versuri în care Călin Teuțișan surprinde prezența unui întreg concept generaționist al *revoltei*, reflex „al modelului *Beat Generation*”. Poezia intervine invariabil, salvator, condiția textuală salvând-o pe cea existențială.

Acknowledgements

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

BIBLIOGRAPHY:

Bibliografia operei

Marin, Mariana, *Un război de o sută de ani(utopia și alte poeme de dragoste)*, Editura Albatros, București, 1981.

Marin, Mariana, *Aripa secretă*, Editura Cartea Românească, București, 1986.

Marin, Mariana, *Atelierele*, Editura Cartea Românească, București, 1991.

Marin, Mariana, *Mutilarea artistului la tinerețe*, Editura Muzeului literaturii Române, București, 1999.

Marin, Mariana, *Zestrea de aur*, antologie de autor cu un text critic de Costi Rogozanu, Editura Muzeul literaturii Române, 2002.

Bibliografie critică

Adam, Georgeta, *Imaginarul poeziei feminine(o secțiune de aur)*, Editura Niculescu, București, 2010.

Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului*, în românește de Lucia Ruxandra Munteanu, Prefață: Romul Munteanu, Col. *Eseuri*, București, Editura Univers, 1989.

Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, prefață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.

Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze românești și străine*, Editura Minerva, București, 1997.

Boldea, Iulian, *Sciitori români contemporani*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2002.

Borges, Jorge Luis, *Arta poetică*, Ediție îngrijită de Călin-Andrei Mihăilescu, traducere de Mihnea Gafița, București: Curtea Veche Publishing, 2002.

Boldea, Iulian, Pantea Aurel(coordonatori), *Al. Cistelean sau Bucuria exegezei*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012.

Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri, vol. 1-3*, Editura Artemis, 1994-1995.

Cistelean, Alexandru, *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987.

Cistelean, Alexandru, *Top-ten(recenzii rapide)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Lefter, Ion, Bogdan, *Fleshback 1985:Începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române(5 secole de literatură)*, Editura Paralele 45, Pitești, 2008.

²²Călin Teuțișan, *Eros și reprezentare. Convenții ale poeziei erotice românești*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 313.

Mincu, Marin, *Textualism și autenticitate (Eseu despre textul poetic, III)*, Editura Pontica, Constanța, 1993.

Manolescu, Nicolae, *Poeți moderni*, Editura Aula, Brașov, 2003.

Mușina, Alexandru, *Antologia poeziei generației '80*, Editura Aula, ed. a II-a, Brașov, 2002.

Negoîtescu, Ion, *Scriitori contemporani*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Pop, Ion (coordonator), *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. 1-2, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, IV*, Cartea Românească, București,

Teuțișan, Călin, *Eros și reprezentare. Convenții ale poeziei erotice românești*, prefață de Ion Pop, Editura Paralela 45, 2005.

Țeposu, Radu G., *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă, Ediția a III-a*, prefață de Alexandru Cistelean, Editura Cartea Românească, București, 2006.

În periodice

Buzea, Constanța, „Mariana Marin: Un război de o sută de ani”, în rev. *Amfiteatru*, nr., 1982.

Cărtărescu, Mircea, „Cronici partizane. Concepte și sentimente”, în rev. *Amfiteatru*, nr.11, 1982.

Cistelean, Alexandru, „Aripa secretă de Mariana Marin”, în rev. *Familia*, nr. 10, 1987.

Felea, Victor, „Mariana Marin: un război de o sută de ani”, în rev. *Tribuna*, nr. 12, 1982.

Grigurcu, Gheorghe, „Marea temă a Marianeii Marin”, în rev. *Viața Românească*, nr8., 1991.

Lefter, Bogdan, I, „Cavalcada poetică”, în rev. *Amfiteatru*, nr. 5, 1983.